

**20-21 november 2003 hölls i Sundsvall en ABM-konferens på temat
*Kunskapsdriven tillväxt.***

Dagarna samlade ett femtiotal med intresse för ABM-frågan.

Ove Norberg, Föreningsarkivet Västernorrland, inledde torsdagen med att hälsa alla varmt välkomna till Sundsvall, till Kulturmagasinet och till konferensen, vilken arrangerades av Svenska kommunförbundet, Sundsvalls kommun, Föreningsarkivet Västernorrland och ABM Resurs.

Så lämnade han ordet till **Margareta Johansson**, ordförande för kultur- och fritidsnämnden i Sundsvall. Även hon hälsade alla varmt välkomna till konferensen, men framförallt till Sundsvall. Kulturdriven tillväxt? Många är de kommuner som anser att kulturen utgör ett viktigt komplement till en mer traditionell näringspolitik, och Margareta Johansson inledde med att betona kulturens roll för de näringspolitiska satsningar som görs i Sundsvall.

Målsättningen för kultur- och fritidsnämndens arbete är att arbeta för att bidra till kommunens utveckling, att skapa hög livskvalitet och stora möjligheter för sina medborgare att ta del av, utöva eller medverka i kultur- och fritidsaktiviteter. Utgångspunkt för detta arbete är människors lika värde.

Margareta Johansson menade vidare att Sundsvall främst är känd som industristad, men att staden har en mycket spännande historia som hon ville delge åhörarna glimtar från. Margareta gjorde ett snabbt svep genom områdets historia, och hon nämnde Högom strax väster om dagens centrum, som under järnåldern var ett viktigt handels- och maktcentrum. Vidare nämnde hon Selånger och dess betydelse, och det viktiga öst-västliga kommunikationsstråket

där Sundsvallsområdet var en viktig nod. Så tog hon oss med till Gudmundstjärn, ett par mil nord-väst om centrum, och visade en bild från den välbevarade gårdsmiljön där man under generationer levde av självhushåll. Kvar finns ett tjugotal byggnader, var och en med sin specifika funktion i en självhushållsekonomi. Gården är idag ett välbesökt utflyktsmål.

Därefter berättade Margareta Johansson om den industrialiseringsprocess, som tog rejäl fart redan under 1600-talet. Det var dock den del av industrialiseringsprocessen som byggde på ångkraft som kom att präglade Sundsvallsdistriktet. Befolkningen och verksamheterna koncentrerades till kustbygden och kom starkt att påverka även det sociala mönstret. Margareta Johansson berättade om alla de folkrörelser som växte sig starka i regionen, om Sundsvallstrejken, och om alla de föreningshus som uppfördes i området och som nu utgör ett (kärt) besvär för kulturförvaltningen. Vidare menade hon att man inte kan göra en rapsodisk genomgång av Sundsvalls historia utan att nämna branden 1888. Branden kom att ödelägga stora delar av de kvarter som då utgjorde centrum, men tack vare ackumulerat kapital från de blomstrande industrierna, kunde en helt ny stad resa sig ur askan, en stad med samma mönster men nu helt byggd i sten. Den så kallade Stenstan har kommit att bli en viktig symbol, ett varumärke för Sundsvall.

Margareta Johansson avslutade sitt anförande med att kort beskriva naturlandskapet, vilket domineras av det två sinsemellan så olika älvdalarna; Ljungandalgången som är bred, flack och öppen, och den mycket trängre och mer dramatiska dalgång där Indalsälven söker sig till kusten. Båda stora resurser för både turism och rekreation, tillsammans med de vidsträckta skogarna och de många sjöarna. Margareta Johansson uppmanade till ett längre besök nästa gång vi har vägarna förbi staden.

Roland Tiger

Bo R Holmberg

Nästa talare var **Roland Tiger**, länsbibliotekarie i Västernorrland, se han talade om varför man med fog kan kalla Västernorrland ett ABM-län. Rolands redovisning finns att läsa som en PowerPoint-presentation på sidan <http://abm.ylm.se/ppt/abm-lanet.ppt>

Så lämnades ordet till författaren **Bo R. Holmberg**, se <http://www.borholmberg.com/>. I detta sammanhang kan man kanske fundera över om författare kan betraktas som företagare, och om kulturen och det samlade kulturarvet har betydelse för hans eller hennes näringsfång?

Bo R. (R står för Roland) Holmberg föddes i Loön i hjärtat av Ådalen. Loön var tidigare en ö, men den påfallande landhöjningsprocess som ägt och äger rum i regionen, har gjort den forna ön till en del av fastlandet. Efter studenten i Kramfors väntade studier i Uppsala, men så småningom återvände Holmberg till Västernorrland. Parallellt med sitt arbete som lärare växte hans författarskap. Den egentliga debuten skedde 1982. Numera kombinerar Bo R. Holmberg sitt skrivande med en lärartjänst vid Hampnäs folkhögskola. Han är en mycket produktiv författare och han tar nästan alltid utgångspunkt i det ångermanländska kulturarvet.

Idag har Bo R. Holmberg författat ett trettiotal böcker, varav en stor andel är barnböcker. Han är i dagarna aktuell med deckaren *Snögrav*. Där spelar länsman Harald Morell huvudrollen. Holmberg gav oss i sin föreläsning smakprov på tidigare texter om Morell. Dessutom håller Bo R. Holmberg tillsammans med Peter Snickars precis på att avsluta ett manus till en pjäs om skotten i Ådalen 1931..

Bo R. Holmberg menade att han är en mycket flitig brukare av ABM-institutionernas samlingar och service, och att detta spelar stor roll dels för att inspirera och ge uppslag, men även för att göra research. Han kallade institutionerna de tre storheterna ABM. För hans författarskap hade kanske biblioteken och arkiven haft störst betydelse, men även museer, hembygdsrörelsen samt hembygdsforskningen hade varit betydelsefulla som informanter och inspiratörer.

Holmberg gjorde flera nedslag i sin produktion och lät oss ta del av texter framförda på mild ångermanländska. Han lyfte fram de källor som för just den aktuella texten givit inspiration, och som bidragit med fakta som kunnat vävas ihop till en kontext kring själva berättelsen. Bland annat berättade Bo R. Holmberg om de dramatiska häxprocesserna vilka ägde rum under 1600-talet. De kulminerade i Ångermanland mellan 1674-1675, då cirka 112 människor dömdes till döden. Han har i sitt författarskap speglat denna mörka period, med de så kallade visgossarna i centrum. Visgossarna var de som hjälpte häxjägarna, vilka vanligtvis var präster, att peka ut häxorna bland socknarnas kvinnor. De kunde se *stigma diaboli*. Arena för berättandet utgör Torsåkers socken, vid Ångermanälven.

En av de präster som utmärkte sig för häxjakt, var prästen Laurentius Horneaus. Han föddes i Härnösand 1645, som son till borgaren Christoffer Larsson och hans hustru Elisabeth Målare. 1646 föddes hans bror Per. Båda genomgick trivialskola och gymnasium i Härnösand, och hamnade 1667 i Uppsala för teologistudier. De kom att befinna sig i Uppsala mitt under den uppflammande häxepidemin. Sönerna tog under studietiden efternamnet Horneaus, efter sin födelsestad, och latiniserade sina förnamn. De återvände efter prästvigningen 1672 till Ångermanland. För att göra en lång historia kort: deras mor Elisabeth och deras moster Mosis Britta anklagades, utpekades av visgossen Jöns Jönsson i Härnösand, för häxeri. De dömdes till döden, utan att deras söner vågade träda fram till kvinnornas försvar. Efter att Elisabeth bränts utvecklades Laurentius till en häxjägare, och det var just han som, tillsammans med Hans Watrangius, kom att driva häxprocesserna i Torsåker. Cirka 70 år efter häxprocesserna

författar sonsonen Jöns Horneaus en avhandling över farfars verk eller dåd. Han berättar i sitt verk att även att hans farmor, cappelanens hustru Britta Rufinia, gift med Horneaus, utpekades av en visgosse, men att denne ångrade sig då han såg vem han pekade ut, en händelse som Holmberg livfullt beskrev för oss.

Originalmanuskriptet till Jöns Horneaus avhandling finns numera på Kungliga Bibliotekets handskriftsavdelning. Många efter Horneaus har skrivit om dessa, för bygden traumatiska händelser, och dessa källor har enligt Holmberg haft stor betydelse för hans författande om visgossarna.

På samma livfulla sätt berättade Bo R. Holmberg om andra dramatiska händelser i den ångermanländska historien som legat till grund för hans skrivande. Bland annat berättade han om dokument som beskrev situationen för kvinnor som blev gravida och födde barn utanför äktenskapet. Något han återkommer till i sin bok *Om det kommer till det värsta*.

Vidare berättade han hur rättegångshandlingar etcetera inspirerat honom till att skriva om ett mord i byn Klingre, Örnsköldsvik, ett mord på en vedervärdig husbonde, och om det rättsliga efterspelet till detta. Dessa dramatiska händelser speglar han genom en ung pojkes ögon.

Även handlingar hos Centralarkivet i Örnsköldsvik har bidragit till Holmbergs författarskap. Han begav sig till arkivet för att få hjälp att hitta material om hur brandvakten i staden organiserats. Av mer eller mindre en slump, hittade man en förordning om brandvakt från senare delen av 1800-talet. Denna handling kom att bidra till bakgrunden till en uppdiiktad mordbrand i staden, som länsman Henning Morell hade uppdrag att lösa i en roman av Holmberg.

I den rapport som projektet **ABM Resurs**, se <http://abm.ylm.se>, precis ställt samman över ABM-arbetet i länet, *ABM Samverkan i Västernorrland*, belyses ABM-frågan delvis ur ett tillväxtperspektiv. När man i länet valt att lyfta in ABM-samverkan i olika tillväxtorienterade styrdokument, är det för att man tror att en intensivare samverkan mellan sektorerna, och en stärkt profil, kan utgöra en viktig beståndsdel i det tillväxtarbete som för närvarande pågår i Västernorrland.

Bengt Wittgren, som ingår i arbetsgruppen bakom ABM Resurs, sammanfattade kort det arbete som bedrivits inom ramen för projektet, vilket startade i januari 2003, som en mer eller mindre självklar förlängning av det ABM-samarbete som Roland Tiger tidigare redogjorde för. Här väljer vi att hänvisa till rapporten *ABM Samverkan i Västernorrland*, vilken delades ut till konferensdeltagarna, och som finns att beställa från ABM Resurs, eller att ladda hem som pdf-fil från <http://abm.ylm.se>

Märta Molin, projektsekreterare och samordnare för projektet, berättade vidare om pågående lokala ABM-projekt i länet, och lämnade ganska snart över ordet till ABM Sollefteå, vilket representerades av **Rosie Forsell Braf**, Textilarkivet, och **Carina Alm**, kommunarkivet i Sollefteå.

De berättade att den förankrings- och analysträff som genomfördes inom ramen för ABM Resurs arbete, i Sollefteå våren 2003, givit dem uppslag till att bilda ett lokalt ABM-nätverk i Sollefteå. Innan semestertid träffades en rad företrädare för olika ABM-institutioner i Sollefteå för att prata om hur man ville stärka nätverket mellan institutionerna. Man enades ganska snart om att prova på ett samarbete genom produktion av en utställning. Man valde

som tema Sollefteå för hundra år sedan, och samtliga institutioner fick i uppgift att ta fram material, som tillsammans kunde bilda en mosaik över hur livet kunde te sig just för hundra år sedan.

Man enades även om att producera en lokal ABM-guide, med kontaktinformation, information om samlingar och verksamhet, samt geografisk placering, illustrerad med bilder från verksamheterna. Den skulle delas ut på samtliga institutioner. Innan man skildes åt, enades man om att låta utställningen invigas 4 oktober 2003. Den utställning man kom att samproducera under hösten, är en mindre monter- och skärmutställning, som visar på den mångfald av dokument, handlingar, föremål, litteratur etcetera, som ABM-institutionerna i Sollefteå innehåller.

Märta Molin avrundade detta inlägg med att informera om kommande arrangemang inom ramen för ABM Resurs. I sammanhanget – kunskapsdriven tillväxt – vill vi dock slå ett slag för det seminarium om ABM och regional utveckling, vilket preliminärt kommer att genomföras den 30 mars 2004. Intresserade hänvisar vi åter till vår webbplats, under *Kalendarium* annonseras arrangemangen.

När man bedriver (tillväxtorienterat) utvecklingsarbete, så gör man det vanligtvis genom någon typ av projekt. Projekt är något som vi generellt betraktar som en tidsbegränsad och från övrig verksamhet delvis separerad verksamhet. Benny Hjern gav oss i sitt anförande nedan, verktyg att bättre förstå de faror som väntar oss då vi går samman i en organisering utanför gängse organisationsgränser, samt ökad förståelse för den så komplicerade implementeringsprocessen.

Benny Hjern är professor i statskunskap, numera verksam vid Internationella handelshögskolan i Jönköping, där han är ansvarig för den implementeringsforskning och policyanalys som bedrivs. Hjern doktorerade i statskunskap 1976, och har därefter bedrivit forskning och undervisat ibland annat Berlin och Umeå. 1984 utsågs Benny Hjern till professor och fick i uppdrag att etablera och bygga upp implementationsforskning vid Umeå universitet. Idag är han alltså verksam i Jönköping och flitigt anlitad som föreläsare. Hjern inledde med att säga att han forskar om vad folk gör, inte vad de säger sig göra. Implementationsforskningen handlar i hög grad om verkställighet och han fokuserar i sin forskning praxis.

Benny Hjern bad oss fundera över innebörden hos begreppen:

~~☞~~ Samverkan

~~☞~~ Samordning

~~☞~~ Samarbete

Åhörarna fick i uppgift att diskutera begreppen med varandra, och han betonade efter avslutade diskussioner betydelsen av att i till exempel ett samarbete inleda med att nogsamt definiera begrepp, för att undvika några av de missförstånd vilka lätt kan uppstå i ett projekt eller i ett samarbete.

I rapporten *ABM Samverkan i Västernorrland* skriver jag:

"I rapporten avser vi med samordning verksamheter i olika organisationer som är delvis ordnade i förhållande till varandra; man samordnar verksamheter för att kunna ta ett mer samlat grepp. Med samverkan menar vi delvis samorganiserad verksamhet tvärs organisationsgränser. När samverkan fördjupas övergår den i samarbete, vilket innebär ett mer reellt och ömsesidigt arbets- och erfarenhetsutbyte, vilket förutsätter omfattande samplanering."
(s.16)

Hjern fortsatte. De problem som uppstår i det moderna och komplexa samhället, kräver också minst lika moderna och komplexa lösningar. Att man i allt större utsträckning samverkar tvärs givna organisationsgränser. I sammanhanget höjde dock Hjern ett varningens finger:

– Ju bättre ni blir på att samverka inom ABM-sektorn, desto fler problem med organisationsgränser och hierarkier kommer ni att stöta på.

Benny Hjern fortsatte med att betona de professionellas roll. Produktiv verksamhet fordrar att man övergår från att vara expert eller specialist inom den egna organisationen, till att bli professionell i samverkan med andra professionella från liknande verksamheter.

Hjern talade vidare om den stora omorganisationsprocess vilken sköljde över landet i slutet av 1980-talet, och som fortfarande pågår. Myten om ensamma organisationers förträfflighet och effektivitet har kommit att ifrågasättas, och ett omfattande omorganisationsarbete har därför genomförts, dock vanligtvis inom befintliga organisationsgränser. I sammanhanget tog Hjern upp begreppet organisering, vilket kan sägas vara en frivillig, icke organiserad eller rutinerad verksamhet med företrädare/professionella från olika verksamheter. Han ställde organisering i relation till organisation, det vill säga de stelnade, icke flexibla och formaliserade verksamheterna. Det som Max Weber omnämnde "järnburar".

Benny Hjern menade att graden av organisering i ett samhälle är vad som driver utvecklingen framåt, att organisering är det moderna samhällets sätt att handskas med sin problematik.

När man går samman i en organisering, i avsikt att hantera och lösa en problematik, ansåg Benny Hjern att en optimal grupp bestod av 4-5 personer. Detta resonemang kopplade han till organisering i projektform. Och Hjern menade att man i många fall bara får externa medel för att lösa det man faktiskt ändå hade i uppdrag att lösa! En annan fara han ansåg vila i projekt som utvecklingsform, var att verksamheter som uppmärksammas ofta får ett visst demonstrationsvärde, och att detta gör att vissa projekt glider över till verksamhet som mer går ut på att berätta om vad man gör, än faktiskt projektarbete.

Vidare förde Hjern ett resonemang om organisationsteoriernas brist på ett mänskligt perspektiv. Teorierna har skalat bort samtliga mänskliga egenskaper och gjort människan utbytbar, det vill säga en industriell syn på människan som resurs. Detta synsätt, menade Hjern, måste ändras. Idag arbetar nära 70 % av de yrkesverksamma inom servicesektorn, men under mer eller mindre renodlade industriella villkor.

Industrialiseringen framtvängde en då nödvändig omorganisering av samhället under senare delen 1800-talet. Efter ungefär 35 år var denna process mer eller mindre genomförd, och hade resulterat i rikstäckande centralorganisationer som exempelvis LO. Andra världskriget konsoliderade ytterligare denna industriella organisation av samhället, och som Benny Hjern sa:

-Vi sitter med dom än, men samhället de gjorde underverk med, det finns inte längre.

Enligt Benny Hjern var det moderna, svenska samhället färdigbyggt 1976, enligt den industriella principen, fast redan då hade cirka 60 % hunnit bli verksamma inom den snabbt växande servicesektorn. Eftersom vi sitter fast i denna näst intill förlegade form, menade han att: - *Det är nödvändigt med organiseringar, och att mångfalden är oerhört viktig för att kunna hantera enfalden.*

Vad det gäller ABM, uppmanade Benny Hjern oss till att hitta samarbetsnischer, men sa samtidigt: - *Ni måste vara medvetna om att ju bättre ni blir på ABM, ju mer kommer ni att måsta riva bland organisationer och institutioner.*

Från detta resonemang gjorde Hjern en utveckling till den utbredda utbrändheten, och sa: - *Det är inte förvånande att vi sitter med en så stor andel utbrända. Han menade att delar av problematiken med utbrändhet, vilar i människors, professionellas, försök att hantera och lösa komplexa problem inom de så kallade "järnburarna". Han sa: - Att lösa problem inom exempelvis vård, skola och omsorg i organisationer som likar tidiga pappersbruk föder frustration.*

Benny Hjern återkom så till företeelsen organisering, och pekade på en rad risker:

☞ I många fall görs varken utvärderingar eller uppföljningar av projekt och liknande, vilket är en nödvändighet för att skapa ett lärande.

☞ Vilken ställning har ett projekt kontra linjeverksamhet, och vilka strategier har ni för att implementera resultatet av projektet?

"-I värsta fall har man en eldsjäl." Med detta ville Hjern peka på faran med att låta ansvaret för ett projekt och dess tillhörande utvecklingsarbete vila på en person.

Hjern gav oss följande råd:

☞ Utvärdera och följ upp.

☞ Se till att arbetsgrupper eller projektgrupper har legitimitet inom den egna organisationen.

☞ Skapa förtroende och tillit inom gruppen.

☞ Låt processer ta tid.

☞ Skapa och ta till vara på erfarenheter.

☞ Våga avbryta projekt, eller slå in på en annan väg.

☞ Definiera begrepp och skapa er en språklig likhet.

☞ Våga byta team.

☞ Ta väl var på de professionella, de med stor social kompetens, på bekostnad av de revirmarkerande specialisterna.

☞ Fundera även på hur de hierarkiska belöningsystemen ser ut och hur de kan påverka en organisering eller de professionella.

☞ Ha en strategi för hur ni avser hantera de problem som uppkommer när ni genom organisering bryter upp och påverkar invanda mönster.

☞ Och slutligen. Håll alltid frågorna för vem? för vad? levande!

Märta Molin avtackar Benny Hjern

Dagens alla talare hade givit oss alla mycket att fundera över, så efter en rockad i programmet visade filmaren och producenten **Caj-Åke Hägglund** sin film *November* för oss. Filmaren, företagaren Caj-Åke Hägglund från Härnösand, utgår kanske inte så ofta från det som vi från ABM-sektorn har att erbjuda. Men helt klart är att det västernorrländska landskapet, både natur- och kulturlandskapen utgör en viktig bas för Caj-Åke Hägglunds produktioner. Filmen *November* tog oss med på en vemodig resa i novemberlandskapet, en resa som handlade om vårt sökande efter ljus. Filmen svepte fram över Höga Kusten, över det norrländska skogslandskapet, över sjöarna. Filmen gjorde även ett vemodigt uppehåll i de frusna miljöerna kring Gudmundstjärn, som Margareta Johanson lyfte fram i sitt inledningsanförande.

Efter denna kontemplativa stund, var det dags för **Anna Molin** och **Sara Jendi Linder** från Länsstyrelsen Västernorrland att inta scenen, Anna Molin finns på samhällsbyggnadsavdelningen, sektionen för kulturmiljö, och Sara Jendi Linder finns som utredare på ledningskansliet. Länsstyrelsen i länet har i många sammanhang pekat ut kulturen och ABM-sektorn som mycket betydelsefulla för det utvecklings- och tillväxtarbete som bedrivs i länet. I rapporten *ABM Samverkan i Västernorrland* redogör jag delvis för detta på sidorna 12 14 och 22-23.

Anna Molin inledde med att berätta om det arbete och de processer som ligger bakom framtagandet av kulturmiljöprogrammet *Utsikt mot framtiden – nya perspektiv*. Programmet var färdigt i maj 2003. Arbetet med att ta fram dokumentet har skett i brett partnerskap, och i

samverkan med en rad aktörer i länet. I programmet betonas för fortsatt arbete med kulturmiljöfrågor i länet, att det bör ske processinriktat, att det bör bättre betona det immateriella kulturarvet, att arbetet ska ha fokus på regional utveckling med inriktning mot kulturarvsföretagande, livskvalitet, livsmiljö och livslångt lärande. Programmet betonar länets mångkulturella, maritima, och industrihistoriska kulturarv, samt de för älvdalarna så specifika miljöerna. I programmet betonas även ABM. Man skriver så här: "... med detta program vill vi vidga perspektivet och bredda kulturarvsbegreppet till att även inbegripa ABM-sektorn". (s. 8). Man skriver vidare: "En ambition är att tillskapa ett resurscenter med representanter för de tre institutionskategorierna för att utveckla samverkansformer som stimulerar till forskning inom detta område." Man tror att detta kan bidra till mer tillgängliga samlingar, och mer sammankopplade verksamheter."

Anna Molin berättade vidare om det så kallade *Förlängning 2003 av regionalt tillväxtavtal 2000-2002*, vilket var en förlängning av det *Regionala tillväxtavtalet för Västernorrlands län 2000-2002*. Även i detta betonades ABM-frågan. Där står följande att läsa: "Länets prioriterade satsningar på arkivområdet kan behöva kompletteras med hänsyn till ändrade omgivningsfaktorer, men står fast som inriktning. Ett resurscentrum bör inrättas för att samordna frågor rörande forskning inom den s.k. ABM-sektorn."

Så var det då Sara Jendi Linders tur. Hon redogjorde kort för arbetet bakom det nu gällande Regionala tillväxtprogrammet, RTP, vilket från och med 30 september ska gälla som styrdokument för det tillväxtinriktade arbetet i länet fram till 2007. Även arbetet med att ta fram detta dokument har skett i samverkan mellan många aktörer i ett brett partnerskap.

RTP är ett styr- och utvecklingsprogram, med en indikativ budget på cirka 1.3 miljarder. Cirka 100 miljoner riktas mot kulturutveckling, och programmet väntas få stor betydelse för ABM-sektorn i länet. RTP är generellt mer omfattande i de nordligare länen, än i övriga. De mer eller mindre strukturomvandlingsdrabbade länen, satsar betydande resurser dels på RTP, men framför allt på tillväxtskapande åtgärder. I Västernorrland vill man genom RTP mobilisera ett stort antal aktörer för att nå mål som fler företag, flera jobb och högre inkomster.

Enligt Sara Jendi Linder vill man också genom RTP utveckla Västernorrland till en effektivare och mer funktionell enhet, där utveckling av infrastruktur, samt satsningar på olika kluster blir speciellt viktiga. Ett viktigt kluster är arkivsektorn, i samverkan med övriga kulturarvsinstitutioner som biblioteken och museerna. 12 % av landets samtliga arkivanställda finns i Västernorrland och arkivverksamheterna är spridda på ett tiotal orter i länet.

Sara Jendi Linder berättade vidare att kulturen rankas högt i tillväxksammanhang i Västernorrland. I det nyligen genomförde så kallade *Livsmiljöbokslutet* utpekades till exempel biblioteken som oerhört viktiga resurser för lokal utveckling. Jendi Linder avslutade med att säga att det västernorrländska RTP, räknas som en uppstickare bland andra tillväxtavtal, just för att man så tydligt betonar arkivsektorn och kulturens betydelsen för tillväxt.

Så var det då dags för dagens sista talare. **Owe Norberg**, Föreningsarkivet Västernorrland, vilken inledde dagen, avrundade med att berätta om Kulturmagasinet och projektet *Sundsvallsminnen*, se <http://minnen.sundsvall.se>.

Båda verksamheterna har ett viktigt symbolvärde när det gäller kulturens roll för tillväxt och samhällsutveckling i sundsvallsregionen.

Ove Norberg började med att berätta om byggnaden vi befann oss i; Kulturmagasinet, eller som Ove sa: ABM-huset Kulturmagasinet. Byggnaden som egentligen är flera, var tidigare kolonialvarumagasin, men är numera sammanbyggt till en ståtlig byggnad. De forna magasinerna byggdes efter branden 1888, och de togs i bruk under 1890-talet. Under 1970-talet diskuterades dessa byggnaders vara eller icke-vara livligt. Idéer fanns det gott om. Ove berättade om ett spektakulärt förslag som i korthet gick ut på att riva samtliga byggnader och i stället uppföra en förgylld glob i kvarteret. Något som, tack och lov, inte förverkligades.

Parallellt med diskussioner om husens framtid, diskuterades ABM-institutionernas verksamheter. Många börjad bli trångbodda och det fanns således ett omflyttnings och lokalproblem att lösa. Dessa parallella diskussioner utmynnade i ett förslag, som senare realiserades som Kulturmagasinet. Kvarteret glasades in och de olika byggnaderna förbands med varandra genom ett antal broar. Huset invigdes i november 1986, och flera av kommunens ABM-institutioner kom att finnas under samma tak.

Det första ABM-samarbetet tog sig uttryck genom föreningen *Arbetsgruppen för forskning angående sundsvallsdistriktet*, AFFAS. Verksamheten växte snabbt och man var snabbt igång med att arrangera seminarier och föreläsningar, och man började ge ut en tidsskrift. Så småningom växte tanken på att bygga en databas med demografiskt material från

sundsvallsområdet. Owe Norberg menade att de intentioner man då hade vida översteg den kapacitet som tekniken hade. Föreningens verksamhet kom att spela stor roll för att stärka nätverk mellan ABM-aktörer, för intresset för lokalhistoria och för att konsolidera humanioras ställning inom dåvarande Högskolan Sundsvall – Härnösand, numera Mitthögskolan, som för övrigt snart blir universitet. Efter drygt ett decennium lades föreningen ner och ABM-tanken kom att vila ett slag. Owe reflekterade här över svårigheterna med att ta tillvara erfarenheter och kunskaper som uppstått i ett projekt eller i en organisering. Mycket av det man byggt upp, antog han delvis gått förlorat.

Men så hände det saker:

ABM-debatten kom igång. Nätverket ABM-Y, som Roland Tiger berättat om, bildades. KK-stiftelsen hade medel att fördela. Teknikutvecklingen hade kommit långt och det livslånga lärandet betonades allt mer. Detta resulterade i att ABM-tanken fick ny näring. Owe Norberg ingick i den grupp som tre gånger ansökte om strukturfondsmedel för ett ABM-ramprogram, och lika många gånger fick avslag. Ett förslag som fick gehör för sin idé var dock ramprogrammet *Industrisamhällets kulturarv*, ISKA. För ABM-intresserade i Sundsvall kom ISKA-projektet *Sundsvallsminnen* att få stor betydelse. Owe Norberg berättade initierat om det arbete som bedrivs inom projektet och jag tror att det här är enklast att hänvisa intresserade till projektets webbplats, se <http://minnen.sundsvall.se>

Även inom husets väggar har ABM-tankarna de senaste åren fått nytt liv. Idag råder i huset stark konsensus kring ABM-tanken, och konkret håller man på att inrätta ett gemensamt ABM-faktarum, primärt för informationssökning med inriktning mot skolan och man tror och vill att *Sundsvallsminnen* ska utgöra bas för verksamheten. Man avser genomföra vissa ombyggnationer för att kunna ta emot hela klasser i faktarummet. På sikt avser man också anställa en ABM-pedagog. - *Men eftersom de inte finns, så får vi väl anställa en ung och vaken person med ett helhetstänkande, för att dana honom eller henne till ABM-pedagog*, sa Owe Norberg.

Ur denna verksamhet, menade Owe Norberg, kan en helt ny verksamhet växa sig stark. Han menade att ABM-institutionerna borde gå en ljus framtid till mötes som så kallade informationsmäklare. Han sa vidare: -*Om vi kliver ut ur det kulturella finrummet, så kommer nya funktioner och nya näringar med rötter i ABM-institutionerna att utvecklas.*

Då Owe Norberg berättade om den omorientering man tvingats göra efter tiden med AFFAS, så hade det varit nödvändigt att för berörda betona att ABM, *det är inte en grå pölsa det, utan en färgrik fruktsallad!* Och med detta avrundades dagen.

Efter en välförtjänt paus, återsamlades konferensdeltagarna i Kulturmagasinet efter stängningsdags. I den numera inbyggda korsningen mellan Sjögatan och Nybrogatan stod en västernorrländsk buffé uppdukad. Vi bjöds på tjälknöl, lax, sallad, potatis och till kaffet glass och hjortron. **Martin Norberg** och **Robin East** bjöd till detta på lågmäld jazz. En trivsamt avrundning på en intensiv dag.

Fredagen den 21 november inleddes av **Ingrid Olmander van Erk** från Svenska kommunförbundet. Hon tackade för det övervägande regionala perspektiv av ABM som torsdagens talare delat med sig av, och talade om att fredagen skulle ha ett mer nationellt perspektiv på ABM-samverkan. Så hälsade Ingrid dagens första talare välkommen upp på scenen, Jon-Birger Östby, direktör för ABM-utvikling i Norge, se <http://www.abm-utvikling.no> I Norge drivs ABM-frågan framförallt från den nationella, statliga nivån.

Jon-Birger Östby inledde med att säga att han tyckte att det var skönt att besöka en nabo och slippa stå till svars för den politik och den verksamhet som bedrivs. Han menade vidare att det var nyttigt att höra hur man kan driva ABM-frågan på ett helt annat sätt än som görs i Norge.

Han fortsatte kort med att berätta om sin egen bakgrund. Jon-Birger Östby är i grunden civilingenjör med inriktning mot regional planering, utbildad vid Norges Tekniske Høgskole. Denna utbildning kom Östby, efter civiltjänst inom museivärlden, att komplettera med studier i etnologi och *folkeminnen* vid Oslo universitet. Innan Östby utnämndes till direktör för ABM-utveckling i januari 2002, hade han haft anställningar på högskolan, Trøndelags Folkemuseum och Norsk Folkemuseum. Sedan början av 1990-talet har Jon-Birger Östby sysslat med kompetensfrågor inom museisektorn.

Norska staten satsar omkring 400 mkr. på ABM-utveckling mellan 2000-2005. Dels genom samordning på statlig nivå genom inrättandet av ABM-utveckling, men även genom ekonomiska bidrag syftande att stimulera till regional och lokal samordning.

Utifrån en fantastisk 1600-tals målning illustrerade Jon-Birger Östby på ett mycket pedagogiskt sätt vad ABM var för honom. Målningen, som visade en bonde vid namn Björn Fröse och hans familjer med sin första och andra hustru, innehöll i sig mycket information om livet som det tedde sig i Hemsedal. Men genom att komplettera den källa som bilden i sig utgör, med fragment från andra källor, så växte en mycket mer sammansatt mosaik av hur livet kan ha tett sig för Björn Fröse och hans familj fram. Jon-Birger Östby nämnde till exempel textila arkiv, historiska kartor och mantalslängder. Han menade att när källor samspelar, blir informationen mycket mer komplett och belysande.

Varför börjar man då på den nationella nivån i Norge? Jon-Birger Östby berättade att det norska kulturdepartementet tog initiativ till detta under 1990-talet, när den tekniska utvecklingen var mogen för att samordnas. Dessutom fanns ett uttalat behov av effektivare sambruk av resurser, samt en nyorientering av institutionernas verksamheter. Man ansåg generellt att en samordning skulle stärka ABM-institutionernas ställning i det norska samhället. Det formella beslutet till nationell samordning togs i samband med att Stortinget antog *Stortingsmelding* nr. 22, 1999-2000.

Utgångspunkter för ABM-utveckling blev processerna som redan var igång; Norsk museumsutveckling, Statens bibliotekstilsyn, Riksbibliotekstjensten samt det pågående arbetet med att bygga upp arkivkompetens i landet.

En annan viktig utgångspunkt var att slå samman institutioner och organisationer, men att ändå bibehålla identiteter.

Visionen kom att bli: *Att ABM brukes av alle og gir tilbud som er tilpasset de enkleste brukeres ønsker og behov.*

Värdegrunden för ABM-utveckling är:

- ☞ alla ska ha tillgång till kunskap och upplevelser
- ☞ bidra till att utveckla social och kulturell *rettferdighet*
- ☞ bidra till social och kulturell integration
- ☞ söka skapa en universell utformning vad gäller tillgänglighet
- ☞ samarbeta tvärs sektorsgränser
- ☞ stärka kvalitet och bidra till effektivare resursoptimering

Ytterligare en viktig utgångspunkt för ABM-arbetet utgör § 19 i FN: s deklARATION om de mänskliga rättigheterna.

Huvudstrategierna för att nå visionerna är:

- ☞ öppenhet och dialog
- ☞ brukarna i fokus
- ☞ inspirera, stimulera och initiera till omställningsarbete i och mellan sektorerna
- ☞ främja kunskap om ABM
- ☞ lyfta goda förebilder
- ☞ fungera som pådrivare

Hur ser det då ut inom det norska ABM-området?

A

Man har ett riksarkiv och för närvarande pågår arbetet med att stärka de lokala arkiven.

B

Man har folk- och forskningsbibliotek, samt ett nationalbibliotek. Universitetsbiblioteken är tunga aktörer. Det pågår en strävan eller process mot att skapa en mer enhetlig bibliotekssektor.

M

Man har inget nationalmuseum. Staten fördelar anslag till samtliga museinivåer i landet. Just nu pågår ett konsolideringsarbete, där man strävar mot att slå samman cirka 600 enheter till omkring 100.

Även i Norge betonas ABM: s roll för det livslånga lärandet. Jon-Birger Östby menade att det mänskliga kapitalet, de mänskliga resurserna utgör $\frac{3}{4}$ av Norges samlade resurser, och att det är av största vikt att ta tillvara denna resurs. Bland annat uppehöll sig Östby kring betydelsen av tillgång på kultur för goda studieresultat. För närvarande samverkar ABM-utvikling med det pågående projektet *Den kulturelle skolesecken*.

Jon-Birger Östby fortsatte med att betona ABM och dess multikulturella uppdrag. I Norge var uppdraget att tillvarata och tillgängliggöra det samiska kulturarvet, såväl som det kulturarv som kommer från judar, kväner, skogsfinnar, romer och resandefolk, samt uppdraget att tillvara ta de nya invandrargruppernas kultur.

ABM har även ett uppdrag i miljöfrågan. Samspelet mellan natur och kultur för en långsiktig och hållbar utveckling betonades av Östby. I en allt mer globaliserad värld, så ansåg Östby att ABM spelar en mycket viktig roll.

Jon-Birger Östbys anförande avrundades med att han berättade om några aktuella och nationella satsningar:

- ☞ Konferensen *Kildernes makt*, som hölls hösten 2003.
- ☞ Uppbyggnaden av Norges digitala bibliotek.
- ☞ Utvecklandet av *Kulturnett Norge*, där numera brukarperspektivet betonas på bekostnad av kollegornas perspektiv.

Avslutningsvis sa Östby, att all vi som arbetar med ABM-frågan ständigt bör reflektera över huruvida brukarnas tillgång på ABM material/information/samlingar/etcetera förbättras av vårt arbete.

Intimt sammankopplad med debatten om tillväxt, är debatten om det livslånga lärandet. SACO-förbundet DIK, har länge hävdad ABM-institutionernas strategiska betydelse för det livslånga lärandet, och man har från DIK även uttalat att ABM-institutionerna måste ta ett gemensamt samlat ansvar och spela en aktivare roll vad gäller det livslånga lärandet än vad man hittills gjort.

Under konferensen representerades DIK av **Bo Westas**, utredare vid förbundet, och han var dagens nästa talare. Han inledde med att tala om att han de senaste fem-sex åren levt med förkortningarna DIK, ABM och LLL, och att han i sitt anförande främst skulle uppehålla sig kring det sist nämnda LLL eller livslångt lärande.

Men innan han tog sig an LLL, gjorde han en kort resumé av förhållandet mellan DIK och ABM. När ABM-debatten växte fram i Sverige var medlemmarna i DIK allt för splittrade och det var därför nödvändigt att utreda vilken betydelse ABM skulle kunna komma att få för både professioner och verksamheter. Därför anordnade DIK bland annat tre så kallade ABM-forum, samt producerade fyra rapporter på temat ABM. Idag är man inom förbundet inte lika splittrade och kunskaperna om ABM ur ett fackligt perspektiv har väsentligt ökat.

Åter till LLL. Enligt Bo Westas är begreppet LLL sprunget ur debatten om kunskapsdriven tillväxt och han ansåg begreppet vara ett typexempel på allt vanligare EU-lingo. Historiken bakom begreppet sammanfattade Westas så här: Via Kunskapslyftet skärptes under 1990-talet senare del, kraven på framförallt folkbiblioteken som kunskapsförmedlare. Och genom den så kallade Lissabon-strategin påskyndades väsentligt debatten om kultur och lärande för tillväxt. Man började allt mer betona kunskaps- och kompetensbaserad ekonomi. I debatten kom kulturella mötesplatser och offentliga rum att utpekas som viktiga arenor för kulturdriven tillväxt. Här nämndes vänthallar och torg, något som enligt Bo Westas kom att fungera som tändvätska för DIK. Förbundet ansåg att man organiserade "kunskapens källor" och att institutionerna och verksamheterna erbjöd kvalificerade kulturella mötesplatser. DIK ville i debatten visa vad man kunde erbjuda och bidra med i debatten om LLL. Samarbete och förmedling betonades, och man ansåg inom DIK att ABM-institutionerna var viktiga arenor för pedagogisk förnyelse.

Bo Westas fortsatte sitt resonemang med att reflektera kring innebörden av begreppet LLL. Och han menade att det är viktigt att skilja på formellt lärande, icke-formellt lärande och informellt lärande. ABM-institutionerna och DIK står inför svåra frågor när det gäller att underlätta för människors så olika lärandeprocesser. Westas pekade även på problem kopplade till institutioners förmåga att vägleda och validera den service man erbjuder.

Bo Westas menade vidare att det är viktigt att granska eller betrakta LLL ur några olika perspektiv:

- ✍ Ett positivt – LLL för att höja kunskapsnivån och skapa ett bättre samhälle.
- ✍ Ett kritiskt – LLL för att skapa ökad rörlighet, flexibilitet, i en allt mer globaliserad roll men snabba förändringar inom ekonomin.
- ✍ Ett ironiskt, eller post-modernistiskt – LLL är ett mode och en vara bland andra varor.

Oavsett perspektiv menade Westas att globaliseringen inneburit en allt mer föränderlig ekonomin, och en allt mer osjälvständig nationell politik. I debatten om LLL och ABM,

menade Westas, så måste institutioner och förbund beakta den demografiska aspekt som kräver en mer rörlig och effektiv arbetskraft. Han lyfte därefter en annan viktig aspekt på LLL, ABM och globalisering, då han menade att institutionerna i någon mån kan underlätta för medborgare att fungera som demokratiska medborgare.

Allt ovan sammantaget, har enligt Bo Westas bidragit till en förändrad syn på människors lärande, samt att det krävs intensifierat arbete om vi ska klara av att hävda och värna vår demokrati. Det krävs därför, enligt honom, att ABM-institutionerna bättre förmår att verka utifrån ett tydligare medborgarperspektiv, och ett arbete mer utifrån uttalade behov. Att fungera mer efterfrågestyrt. Därmed vilar det också ett mycket större ansvar hos de enskilda medborgarna. Westas varnade i sammanhanget för ett ökande gap mellan de som förmår och de som inte förmår följa med in i informations- och kunskapssamhället. Här betonade han återigen ABM-institutionernas ansvar.

Men, avrundade Bo Westas, ABM-institutionerna är inga isolerade företeelser. Ett resonemang om LLL kan inte framgångsrikt föras om vi inte närmar oss skolan, och om inte skolan dras in och tillåts spela en aktiv roll i debatten om LLL. Att förändra skolan menade han, är en stor, nödvändig samhällslig utvecklingsprocess. Att ha en skola med starka rötter i 1842- års folkskolestadga är inte verkningsfullt i ett allt mer intensivt kunskapssamhälle.

– *Var står vi då idag*, undrade Bo Westas avslutningsvis? Inför en gigantisk harmoniseringsprocess framför allt vad avser harmonisering av legitimitetskrav. Med få nationella strategier som talar om hur man avser organisera och möta behovet av LLL. Med skolsystem som har en växande andel avhoppare, eller icke-godkända elever. Ur ett DIK-perspektiv en utmaning och en mycket intressant process!

Så var det dags för ytterligare en författare. Även **Ola Larsmo**, författare som ibland undervisar på ABM-institutionen vid Uppsala universitet, hämtar inspiration, fakta och näring för sitt skrivande ur olika historiska källor och samlingar se <http://www.olalarsmo.com/>

Ola Larsmo, föddes i Sundbyberg samma år som Sputnik skickades ut i rymden. Han flyttade senare till Västervik, och är numera bosatt i Uppsala. Ola Larsmo har skrivit böcker som exempelvis *Andra sidan*, *Joyce bor inte här längre*, *Himmel och jord må brinna*, *net.wars* (med Lars Ilshammar).

Larsmos egen ingång till ABM-tanken, var den tekniska utvecklingen. Han hade en tidig kontakt med vad som kom att utvecklas till www, och efter en kort betraktelse över ”hur det var då”, nickade vi instämmande när han konstaterade hur fort allt gått när det gäller IT-utvecklingen.

Ola Larsmo

Ingrid Olmander

Ola Larsmo beskrev med viss ironi 1990-talet och alla dess ”propellerkepsar” vilka reste runt och talade om IT. De sa att nu var det dags för åhörarna att glömma allt de lärt sig. Nu var framtiden här. Nu var världen ny. Men när röken skingrats så sitter vi nu här, enligt Larsmo, med enorma möjligheter till digital kommunikation. Därmed också en helt ny plattform för fruktbar ABM-samverkan. I sitt resonemang om ABM fokuserade Ola Larsmo på biblioteken. Hans inlägg kom till stor del att handla om den förändrade bild av biblioteken som vuxit fram. Synen på bibliotek har förändrats av en rad olika anledningar.

Larsmo lyfte till exempel Umberto Eccos roman *Rosens namn*, som bland annat väcker frågor som: Vad är litteratur? Vad är information? Vad ska ett bibliotek innehålla? Han nämnde även den bild av bibliotek som målas upp i filmen *Himmel över Berlin* i regi av Wim Wenders. I den beskriver man biblioteken som änglars bostad. Så lade Ola Larsmo på en OH-bild föreställande biblioteket i Kensington, sådant det såg ut efter en bombraid 1940. Magritte-liknande figurer stod där i spillrorna, taket hade rasat in och röken och dammet hade knappt lagt sig, men bokhyllorna var till synes intakta, och figureerna såg ut att fundera över vilken bok de skulle välja att låna. Mitt i detta kaos, reste sig biblioteket upp som en mer eller mindre orubblig konstant.

Med ovanstående ville Larsmo illustrera bibliotekens ställning i vår kultur. Något som kanske inte de så kallade ”propellerkepsarna” inte hade en aning om, när de för drygt tio år sedan talade om att det papperslösa samhället var nära förestående och att bokens tid som informationscontainer snart var över.

Men historien har visat oss att ett medium sällan ersätts av ett annat. Ola Larsmo exemplifierade detta med att reflektera kring tidningarnas föränderliga position i samhället. Initialt förmedlade de ”nuet”, men trots konkurrens från allt snabbare medier, så har

tidningarna en fortsatt stark position i samhället, men av andra anledningar. Larsmo menade att det så kallade dinosarieteoremet inte riktigt fungerar på kulturen.

Allt förändras! Och dagens digitala informationsmedier har skapar förutsättningar för en mycket mer sammansatt informationssituation. Ola Larsmo kom här in på begreppet ”hypertext”, och innebörden i detta med mer än text, och vidden av att i ett material ha klickbara länkar till andra texter, till andra källor.

Här valde Ola Larsmo att göra en historisk betraktelse över informationssamhällets framväxt. Betraktelsen tog sin utgångspunkt i tryckfrihetsreformen. Här betonade han även den tekniska dimension vilken man alltid bör beakta då man till exempel diskuterar bildnings- och informationsfrågor. Under 1700-talets senare del var det teknik som tryckkonsten, oljelampan och stålfjädern som kom att få stor betydelse för förmågan att sprida tankar, sprida information. Vid den här tiden växte olika typer av litteratur fram, litteratur som starkt oroade etablissemangen i exempelvis den förrevolutionära Frankrike.

Larsmo nämnde den politiskt laddade pornografin, eller de erotiska berättelser med överheten som ”brukare”, rövares och tjuvars memoarer, vilka ansågs mycket demoraliserande, samt reseskildringar från framförallt Amerika, med det moderna styrelseskick som höll på att växa fram efter frihetskriget 1775-1783, skildringar som upplevdes som hot mot rådande samhällsskick i Frankrike Sammanfattningsvis debatterades snusk, våld och politisk extremism, att jämföra med dagens debatt om vad som finns på www.

Vid den här tiden började även folkbiblioteken att ta form. Upplysningstidens ideal, det empiriskt vetenskapliga förnuftets obegränsade rätt att gör upp med etablerade auktoriteter. Immanuel Kants läror. Franska revolutionen. Allt sammantaget ställde informationen och kunskapen centralt i samhällsdebatten. Ur detta växte idéer om informationsinsamlande och systematiserande av materialet fram.

Mot denna historiska utveckling ställde Larsmo de faror som lurar när man insamlar och systematiserar information. Den demokratiska vinst som finns i insamlandet av information, menade han hotas av vad han kallade Borgesrisken. Jorge Lois Borges skriver i sin novell *Biblioteket i Babel*, om ett gigantiskt bibliotek som innehåller allt, och således utgör världen. Larsmo ställde frågorna: *-Vem har makten att ordna? Vem eller vilka ska fungera som grindvakter? Hur kan ordnandets förbannelse drabba?* Larsmo gjorde i sammanhanget även en snabb koppling till Foucault och diskursen om ordningens objektivitet.

Från ett besök i universitetsarkivet i Dublin berättade Ola Larsmo om en samling innehållande texter och annat på den numera utdöda iriskan. Ett språk så fyllt av begrepp för väsen, av begrepp för figurer och företeelser ur mytologin, och så totalt omöjligt att ordna, och så omöjlig att systematisera i förhållande till engelskan som helt saknar motsvarigheter till dessa begrepp. Syftet med denna berättelse var att påminna oss om att ingen ordning är oskyldig, och att varje ordning döljer något. Han sa: *-Bästa sättet att dölja ett mord är på slagfältet.* Avslutningsvis konstaterade Ola Larsmo att vi kommit långt från notapparatusens syftningar till andras verk i andra samlingar och bibliotek, till att idag kunna sätta kunskap i ett större sammanhang bara genom ett eller flera klick. Den teknik vi har idag innebär, enligt Larsmo, oanade möjligheter för fruktbar ABM-samverkan.

I *Om Världen 2003*, Statens kulturråds omvärldsanalys för 2003, poängteras kulturens betydelse för demokrati- och samhällsutvecklingen. Om ABM skriver man: ”ABM-

samordningen är ett naturligt sätt att möta människors behov av samlad kunskap oavsett om källorna finns på museer, i bibliotek eller i arkiv.” (s. 58)

Och när det gäller ABM och lärande skriver man: *”T. ex. kan arkiv, bibliotek och museer, i synnerhet om de samverkar, spela en avgörande roll för många människor med olikartade förkunskaper och behov.” (s. 40)*

Erik Åström från Statens kulturråd, tillika dagens sista talare, inledde med att säga att ABM inte är helt enkelt, och att det är svårt att dra paralleller med den utveckling som sker i Norge. Han uppmanade oss att reflektera över tillkomsten bakom våra tunga, nationella institutioner med rötter i 1600-talet. De kom till med syfte att bekräfta den svenska stormakten och den svenska nationalstaten. Och Åström frågade oss om dessa verksamheter verkligen kan vara rätt forum att bedriva ABM-samordning?

Vilka initiativ har då den nationella eller den statliga nivån tagit i ABM-sammanhang? Erik Åström berättade om det uppdrag som Kulturrådet, Riksarkivet och Kungliga biblioteket fick av kulturdepartementet i oktober 2001. Uppdraget gick i korthet ut på att inventera gjorda ABM-satsningar och de resultat man gjort, samt göra en utblick mot internationellt ABM-samarbete. Uppdraget resulterade i rapporten *ABM samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer*, i vilken man bland annat pekar ut det tekniska fältet som en tänkbar arena för ABM-samverkan. Men enligt Åström ska digitalisering med mera ses som metoder, och att en mer fördjupad samsyn krävs för ett lyckat ABM-samarbete.

Vidare informerade han om ett samarbete som ska inledas under 2004. Det är ett nationellt samarbete mellan kulturrådet, Nordiska museet, Kungliga biblioteket, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet. Varför skulle man lyckas bättre denna gång? Enligt Åström är förutsättningarna nu mer gynnsamma. ABM-tanken delas av flera, och institutionsledningarna har bättre förstått behoven nu jämfört med 2001.

Erik Åström

Erik Åström menade också att det ABM-arbete som bedrivs ute i olika landsändar är viktigt för den samlade ABM-utvecklingen, och att den nationella nivån därför mer aktivt bör arbeta för att hitta kommunikationsformer med de regionala aktörerna. Regionerna måste få en tydligare part att föra en dialog kring ABM med, menade han.

Erik Åström rundade av sitt anförande med att tala om att det är fint att ha en nabo som Norge: *–Vi får se och lära av det man gör i Norge, som just nu går i bräschen.*

Så var det dags att runda av konferensen med en paneldebatt. Nu blev det hela dock ingen traditionell paneldebatt, utan redaktör **Lena Svanberg** som bjudits in som moderator ville annorlunda. Hon ansåg att talarna redan kommit till tals, och ville istället sprida ordet till andra konferensdeltagare.

Lena Svanberg inledde med att problematisera ABM. Hon ville veta vad som talar emot utvecklad ABM-samverkan, och hon bad **Tomas Olsson**, Kultursekretariatet, Västra Götalandsregionen, att svara på detta. Tomas Olsson menade att regioner uppvisar en rad olikheter och att dessa i vissa situationer kan utgöra hinder för ABM-samverkan. Å andra

sidan menade Olsson att olikheter även så innebär styrkor i ett samarbete. Ett annat hot som Tomas Olsson ansåg finns, är hotet från alla ”specialister” som bevakar revir och positioner. Även utdragna processer trodde Olsson kunde innebära ett hot mot ABM-samverkan, liksom att ABM-institutionerna inte får det stöd de behöver för sitt omställningsarbete.

I Västra Götalandsregionen är ABM-samverkan ett politiskt mål, och man försöker från den regionala nivån att styra utvecklingen genom att skriva uppdrag från den regionala nivån. Lena Svanberg frågade Tomas Olsson om statens roll i sammanhanget, och han svarade att staten spelar en viktig roll vad gäller arbetet på den regionala nivån. Han avslutade med att berömma det pågående ABM-arbetet i Västernorrland, och av att man har ambitioner att ABM-samverka utifrån olika lokala behov. Han menade även att samverkansprocesserna verkar pådrivande för nödvändiga organisationsförändringar.

Lena Svanberg fortsatte med att fråga ABM-företrädare från Västernorrland om hur de såg på statens roll. **Bengt Wittgren** svarade det kanske inte är den statliga nivån som generellt måste ta ett större ansvar, utan de regionala aktörerna. Med starkare regionala parter kan utvecklingen skyndas på.

Lena Svanberg bollade då över till **Erik Åström**, Statens kulturråd, och undrade om KUR ville slippa stå vid rodret? Åström menade att man idag styr genom att fördela medel, och att detta är KUR: s huvudsakliga uppgift. Han sade dock att man bör reflektera över de statliga institutionernas roll och funktion, och han uppmuntrade de regionala och lokala nivåerna till att ställa ökade krav på de stora statliga ABM-institutionerna.

Hans Wiklund, fil.dr. i statsvetenskap och verksam vid Internationella handelshögskolan i Jönköping, har i en artikel rapporten *ABM Samverkan i Västernorrland* bidragit med ett organisatoriskt perspektiv på ABM-frågan.

Han menade att det finns mycket att reflektera över vad det gäller ansvarsfördelning mellan olika nivåer. Samverkan har sprungit fram i lojalitet med brukarna, trots omfattande regelverk. ABM-institutionerna har visat att de inte vill fungera som isolat i ett komplext samhälle. Han ansåg vidare, vad det gäller relationer mellan lokal- eller regional nivå och mellan den statliga, att denna samverkan/kommunikation mellan nivåer ska utgöra ett naturligt förhållningssätt, och framför allt inte vara något som kostar mer.

Lena Svanberg frågade då Hans Wiklund om han trodde att ABM kunde innebära besparingar? Wiklund menade att det helt klart finns ett samband mellan samverkan och effektivare resursallokering.

Han betonade också att ABM måste byggas underifrån, och att frågorna: *vilka tjänster efterfrågas? vilka behov finns?* måste vara vägledande i en mer fördjupad samverkan. Han menade att man i en rad olika sammanhang bör ta det så kallade underifrånperspektivet på allvar!

Lena Svanberg ställde frågan om de nationella institutionerna står utanför den pågående processen? På det svarade **Tomas Olsson** att attityden kring ”veta vad folk behöver” bör problematiseras, och att de nationella institutionerna bör förbättra sina signalsystem ut till organisationerna i landet.

Lena Svanberg vände sig då till representanter för Region Blekinge och undrade hur de såg på ABM?

Per Lundin, länsarkivchef vid Blekingearchivet, svarade att ABM-arbetet i Västernorrland kan fungera vägledande för den ABM-samverkan man är på gång att bygga upp i Blekinge. Länet är litet och kompakt och det är nära mellan de olika aktörerna.

Lena Svanberg frågade då lite tillspetsat om varför man var så sent igång? Per Lundin menade att ABM-frågan inte varit aktuell tidigare, utan att den aktualiserats i och med bildandet av Region Blekinge.

Kort information från <http://www.regionblekinge.se/>

Region Blekinge har det samlade politiska ansvaret för utvecklingen i Blekinge. Det sker genom att Region Blekinge företräder invånarna i viktiga frågor som rör tillväxten och utvecklingen i Blekinge. Region Blekinge bildades redan den 1 januari 2001 och blev den 2 januari 2003 ett s.k. samverkansorgan enligt den nya lagen om samverkansorgan i länen. Det innebär att vi tagit över ansvaret för den regionala utvecklingen från länsstyrelsen. Det innebär i sin tur bland annat att vi ska:

- ~~☒~~ utarbeta ett program för Blekinges utveckling*
- ~~☒~~ samordna utvecklingsinsatser*
- ~~☒~~ besluta om medel för regionala projekt*
- ~~☒~~ ansvara för planeringen av infrastrukturen och*
- ~~☒~~ ansvara för det regionala tillväxtprogrammet*

Region Blekinges prioriterade områden är:

- ~~☒~~ infrastruktur och kommunikationer*
- ~~☒~~ kultur*
- ~~☒~~ utbildning, forskning och kompetensförsörjning*
- ~~☒~~ turism*
- ~~☒~~ Östersjö- och Europafrågor*

Region Blekinge leds av ett fullmäktige och en styrelse. För vart och ett av de fem prioriterade områdena finns en politisk nämnd.

Lena Svanberg vände sig så till Värmland för att höra hur **Göran Gullbro** såg på ABM, och hur långt man kommit i Värmland. Göran Gullbro är intendent vid basenheten vid Värmlands Museum. Han sa att det i Värmland bara pågått mindre projekt, men att tiden nu var mogen för att försöka växla upp dessa.

Lena Svanberg undrade då om det var bra att arbeta utan styrdokument från staten? Gullbro svarade att varje län, varje region har sina specifika förutsättningar vad det gäller ABM. Om man bygger sitt samarbete lokalt eller regionalt utifrån regional särart, så kan hållbar ABM-samverkan byggas.

Så vände sig Lena Svanberg till **Margareta Johansson** för att höra en politikers syn på temat för konferensen – kunskapsdriven tillväxt? Margareta Johansson svarade att ABM i detta

sammanhang känns både viktigt och inspirerande och att kulturen spelat stor roll för utvecklingen i Sundsvallsområdet. Johansson berättade om benämningen ”*Popstad Sundsvall*”, och menade att det var en slogan med ett faktiskt näringsmässigt innehåll. I kommunen finns omkring 300 helårstjänster, och med alla som arbetar deltid eller frilansar uppgår antalet till 1000 tjänster, inom musikbranschen i Sundsvalls kommun.

Hon menade också att kulturen är styrd efter människors frågor och behov i hög utsträckning, och att detta ger en demokratisk dimension till begrepp som kulturdriven tillväxt. Men hon betonade riskerna med att ensidigt betrakta kultur ur ett näringsperspektiv.

Svanberg följde upp med att fråga henne om hur man kan bredda det politiska kulturintresset? Margareta Johansson svarade att intresset för kulturfrågor redan idag är stort, men att man givetvis kan bredda intresset genom att tydliggöra kulturens kopplingar till, och betydelse för andra verksamheter och sektorer. I Sundsvall menade hon att kulturen idag för en intressekamp mot fiber/cellulosa, IT, försäkringsbranschen och bankväsendet vad gäller satsningar i kommunen, och att det i de tunga budgetförhandlingar som pågår ibland kan vara svårt att hävda kulturen.

Hans Hedvall, förtroendevald från Region Blekinge, menade att man i Blekinge kunde skönja samma mönster, men att kulturen på den regionala nivån ofta ställdes mot vården. Han menade vidare att ABM-frågan i Blekinge hamnat i nytt ljus, och han trodde att stärkt ABM-samverkan skulle innebära en starkare profilering och tydligare roll för kulturen. Svanberg frågade honom om ABM sågs som ett sätt att spara pengar i Blekinge? Hedvall svarade att ABM i sig kunde leda till effektivare resursanvändning, men att kulturen har och kan komma att få ytterligare betydelse för folkhälsan och tillväxten, något som i sin tur har betydelse för ekonomin.

Lena Svanberg vände sig så till **Owe Norberg**, Föreningsarkivet Västernorrland för att höra hur han såg på ABM och besparingar? Owe svarade att det visst finns ett politiskt eller ekonomiskt intresse bakom ABM. Man kan av stärkt ABM-samverkan anta resultat som en effektivare resursanvändning, bättre service för brukarna och nya roller för ABM-sektorn. Owe menade att ABM kan driva fram nya yrkesroller, nya funktioner hos ABM-institutionerna, exempelvis informationsmäklari. Owe trodde också att man genom att ABM-samverkan kan göra mer för samma pengar.

Christer Rytterskog, avdelningen för regional utveckling vid Landstinget Västernorrland, tog till orda. Han menade att man från Landstinget Västernorrlands sida hade gått in i ABM-projektet för att man trodde att det skulle påskynda nödvändigt förnyelsearbete och innebära förbättrad tillgänglighet. Han menade även att det pågående projektet Industrisamhällets kulturarv, ISKA, skulle komma att få betydelse för ABM-samverkan i länet på ett positivt sätt. Han funderade dock kort kring faran med att bedriva utvecklingsarbete via projekt, då det inte alltid är enkelt att införliva processer och resultat i pågående verksamheter i linjeorganisationerna.

Tomas Olsson inflikade att man på många håll måste genomföra dramatiska förändringar för att underlätta för ABM, och att man måste komma ihåg att ABM-sektorn och dess utvecklingsarbete bara utgör en liten del av en enorm samhällsförändringsprocess, och att det därför är viktigt att man vågar föra in ABM i tillväxtdebatten på ännu mer seriöst sätt.

Ola Larsmo påminde oss om kulturens roll i samhället. Han funderade om hur exempelvis bombningen av biblioteket i Sarajevo kom att påverka hela samhället. Även om ABM är en liten del, spelar ABM en stor roll.

Klockan visade nu några minuter i ett den 21 november 2003 och det var dags att sätta punkt. Ingrid Olmander van Erk tackade alla för visat intresse och förklarade konferensen för avslutad.

Text: *Märta Molin*

Foto: *Owe Norberg* och *Björn Grankvist*